

Juridisk vurdering
«Jordalsvannsaken»

Oppsummering av saken

Kontrollutvalget behandlet i møte 22. september 2015 saken «*Henvendelse fra beboere i nedbørsfeltet på Selviksiden av Jordalsvannet*» under sak 45-15. Kontrollutvalget fattet følgende vedtak;

«Kontrollutvalget ber kontrollutvalgets sekretariat sammen med kontrollutvalgets ledere og nestleder om å innhente en uavhengig juridisk vurdering av hvorvidt beboerne i nedbørsfeltet på Selviksiden og Jordalssiden av Jordalsvannet er likebehandlet med bakgrunn i tilgjengelige dokument»

Bakgrunnen for saken er at Jordalsvannet ble regulert til midlertidig offentlig drikkevannskilde på 1970-tallet, og som permanent offentlig drikkevannskilde på 1990-tallet. I forbindelse med bruk av Jordalsvannet som offentlig drikkevannskilde har det vært gjennomført en rekke tiltak knyttet til vann- og avløpsanlegg i Jordalsvannet nedbørsfelt, herunder har det vært gjennomført ulike tiltak på private eiendommer beliggende i nedbørsfeltet til Jordalsvannet. Tiltakene på vann- og avløpsanlegg i området har dels vært utført i kommunal regi og i privat grunneiers regi. Sistnevnte og etter pålegg fra Bergen kommune.

Grunneiere på Selviksiden av Jordalsvannet har sendt inn klageskriv til Bergen kommune hvor de hevder seg usaklig forskjellsbehandlet i forhold til grunneiere på Jordalssiden av vannet.

Deloitte Advokatfirma AS er engasjert av Bergen kommune v/ Kontrollutvalgets sekretariat til å foreta den aktuelle juridiske vurderingen.

Det er Deloitte Advokatfirma AS sin konklusjon etter sin gjennomgang og vurdering av tilgjengelige dokument i saken, at det foreligger opplysninger som verifiserer en forskjellsbehandling mellom grunneierne på henholdsvis Selviksiden og Jordalssiden av Jordalsvannet, men samtidig at opplysningene ikke støtter klagerens påstand om at grunneierne på Selviksiden er usaklig forskjellsbehandlet.

Denne vurderingen er utarbeidet av Deloitte Advokatfirma AS og inneholder en uavhengig juridisk vurdering av hvorvidt grunneiere i nedbørsfeltet på Selviksiden og Jordalssiden av Jordalsvannet er likebehandlet.

Vurderingen beskriver først det mandat som er gitt til Deloitte Advokatfirma AS i denne forbindelse, se kapittel 1. Deretter vil det gis en kort oversikt over klagen under kapittel 2, før relevant faktum i saken oppsummeres i kapittel 3. Juridisk vurdering av klagen er inntatt i kapittel 4, og kapittel 5 inneholder en oppsummering før det avslutningsvis vises til fremgangsmåte og dokumentasjon for utarbeidelsen under kapittel 6.

I vurderingen er følgende uttrykk benyttet:

Uttrykk	Forklaring
Deloitte	Deloitte Advokatfirma AS
Kontrollutvalget	Kontrollutvalget i Bergen kommune
Kommunen	Bergen kommune
VA-etaten	Vann- og avløpsetaten i Bergen kommune
Selviksiden	Nordsiden av Jordalsvannet. De som har levert klageskriv er alle grunneiere på Selviksiden. Her brukes også begrepet som en fellesbetegnelse for grunneierne på denne siden
Jordalssiden	Sørsiden av Jordalsvannet. Her brukes også begrepet som en fellesbetegnelse for grunneierne på denne siden
Privat fellesledning	Privat ledning som betjener flere eiendommer. Er dagens terminologi for privat samleledning og hovedstamme
Privat stikkledning	Privat ledning som betjener en eiendom
Notat fra VA-etaten	Notat av 18.06.2015 fra Vann- og avløpsetaten, saksnummer: 201504538-14

Innholdsfortegnelse

1	Mandat fra Kontrollutvalget i Bergen kommune	5
2	Klagerne – klagerens påstander	6
3	Relevant faktum	7
3.1	Etablering av midlertidig vannverk i Jordalen	7
3.1.1	Etablering av avskjærende kloakkledning	8
3.1.2	Behov for utbedring av private fellesledninger	8
3.2	Etablering av permanent vannverk	9
3.3	Avløpssanering i samsvar med Hovedplan for avløp og vannmiljø 2005-2015	9
4	Vår vurdering av de relevante klagepunkt	10
4.1	Klage knyttet til utbedring mv av private anlegg (stikk og fellesledninger) og pålegg om sanering av septiktank og slamavskillere	11
4.1.1	Utbedring mv er nødvendig for å skjerme drikkevann mot forurensning	12
4.1.2	Kommunen har selv anlagt/rehabiliteret kloakkledningene på 1970-tallet og er dermed selv ansvarlig for vedlikehold	12
4.1.3	Utbedring mv av private anlegg for grunneiernes regning på Selviksiden er forskjellsbehandling i forhold til Jordalssiden, hvor utbedring mv er bekostet av kommunen	13
4.1.4	Grunneiere på Selviksiden ble gitt pålegg om sanering av septiktank og slamavskillere for egen regning, mens grunneiere på Jordalssiden fikk dette dekket av kommunen	17
5	Oppsummering og konklusjon	19
6	Grunnlag for anvendt faktum	21

1 Mandat fra Kontrollutvalget i Bergen kommune

Kontrollutvalget behandlet i møte 22. september 2015 saken «*Henvendelse fra beboere i nedbørsfeltet på Selviksiden av Jordalsvannet*» under sak 45-15. Kontrollutvalget fattet følgende vedtak;

«Kontrollutvalget ber kontrollutvalgets sekretariat sammen med kontrollutvalgets ledere og nestleder om å innhente en uavhengig juridisk vurdering av hvorvidt beboerne i nedbørsfeltet på Selviksiden og Jordalssiden av Jordalsvannet er likebehandlet med bakgrunn i tilgjengelige dokument»

Deloitte bemerker at det er en viss diskrepans mellom Kontrollutvalgets vedtak og oppdragsbeskrivelse i konkurransegrunnlaget som ble benyttet for den avtalte juridiske bistand.

Kommunen gjennomførte en åpen anbuds konkurranse mellom tre leverandører, hvorav Deloitte var en invitert. I konkurransegrunnlaget er anskaffelsen (oppdraget) beskrevet slik;

«Bergen kommune etterspør en uavhengig juridisk vurdering.

Bakgrunnen er innkommet klagesak fra beboerne på Selvikssiden av Jordalsvannet, hvor det anføres at Bergen kommune har brutt kravet til likebehandling. [..]

Arbeidet vil ta mellom 150 og 200 timer. [..]. Det skal inngås kontrakt med en leverandør, og denne blir forelagt saksdokumenter rett etter kontraktsinngåelse. [..]»

Etter Deloitte sin vurdering er en naturlig forståelse av konkurransegrunnlaget at valgt advokat ville få en begrenset dokumentmengde (saksdokument) som grunnlag for den juridiske vurderingen. Dette er ikke i overensstemmelse med Kontrollutvalgets vedtak/bestilling, som henviser til en juridisk vurdering «*[..] med bakgrunn i tilgjengelige dokument*».

For ordens skyld presiseres det derfor at Deloitte ikke har foretatt ytterligere innhenting av dokumenter utover det som er presisert under kapittel 6 av hensyn til det avtalte omfang av oppdraget.

2 Klagerne – klagernes påstander

Kontrollutvalget fikk i møte under sak 2-15 fremlagt brev datert 26. november 2014 fra Monica og Trond Nilsen.¹

I brevet uttrykkes følgende;

«[...] på vegne av beboerne på Selviksiden av Jordalsvannet (Jordalsvannet er drikkevann for ca 45.000 innbyggere i Bergen. Vi har fått i oppdrag å sende inn sak om forskjellsbehandling av de som bor på Jordalssiden og Selviksiden til kontrollutvalget etter folkemøte med VA-etaten v/ Magnar Sekse den 21.10.14.»

Foruten følgebrevet fra Monica og Trond Nilsen, består klageskrivet av ulike klageskriv, herunder noen med vedlegg. Klageskrivene er dels individuelle klager fra en enkelt grunneier, og dels fellesklager på vegne av flere grunneiere. Felles for klageskrivene er at samtlige klager er grunneiere på Selviksiden av Jordalsvannet.

Enkelte av klageskrivene har vedlagt kopier av f.eks. kommunikasjon mellom grunneier og Bergen kommune, kopier fra dokument knyttet til skjønnsforretning, bilder og kart, fakturakopier mm.

En del av vedleggene til klagerne er ikke lesbare. Videre er en del av klagerne innholdsmessig uklare, dvs. blant annet uklare i forhold til hvilke konkrete forhold eller vedtak det klages over, hvilken tidsperiode (årstall) klagen gjelder, hvilke av de ulike «tiltakene» knyttet til Jordalsvannet klagen relaterer seg til mv. Videre er ikke alle klageskrivene daterte og/eller signerte, samt at noen klageskriv heller ikke tilkjenner hvilken adresse / eiendom klagen gjelder. Det har derfor vært til dels utfordrende å tolke innholdet i en del av klageskrivene.

Med ovennevnte forbehold er det vår vurdering at de ulike klageskrivene omhandler disse følgende forhold:

- 1) Utbedring mv. av private anlegg (stikk og fellesledninger) og pålegg om sanering av septiktank og slamavskillere
- 2) Pålegg om utbedring mv. av anlegg som det påstås er kommunale
- 3) Hyppighet på kontroll av kloakkanlegg
- 4) Forskjellsbehandling mellom grunneiere som eier nært drikkevann og andre grunneier
- 5) Begrensninger pålagt aktuelle eiendommer
- 6) Kommunens saksbehandling / saksbehandlingsregler
- 7) Krav om nytt skjønn for erstatningsutmåling

Se nærmere under kapittel 4 for Deloitte sin vurdering av hvilke av disse klagepunktene som er relevante i denne sammenheng.

¹ Jf. brev av 26. januar 2015 fra Kontrollutvalgets sekretariat til Byrådsavdeling for byutvikling, klima og miljø

3 Relevant faktum

For å kunne foreta en juridisk vurdering av hvorvidt Selviksiden og Jordalssiden av Jordalsvannet er likebehandlet, er det nødvendig å fastsette relevant faktum for vurderingen.

Vår redegjørelse her er primært basert på gjennomgang og analyse av de dokumenter som Kontrollutvalgets sekretariat har fremlagt for oss i anledning saken. Særlig sentralt for faktumbeskrivelsen i de fremlagte dokument er notatet fra VA-etaten, og de henvisninger og sitat som notatet gjør fra andre dokument. Vi gjør oppmerksom på at vi ikke har gjennomgått en hel del av de dokument som VA-notatet henviser til på grunn av rammen for vårt oppdrag, og da slik at vi her forutsetter at notatet er korrekt i forhold til henvisning og sitat fra andre dokument i saken.

Foruten de dokument som er fremlagt for Deloitte, har vi innhentet noen dokument fra VA-etaten, dette gjelder særlig kart. Deloitte har også hatt møte med VA-etaten for å søke verifisering eller avkreftelse av faktumbeskrivelser fra de fremlagte dokument, dette særlig i forhold til faktumbeskrivelser i klageskrivene. Se nærmere under kapittel 6 for mer utfyllende redegjørelse for hvilken dokumentasjon som er benyttet og vår korrespondanse med VA-etaten i denne anledning.

Nå gis en redegjørelse for det faktum vi har funnet dokumentert i tilgjengelige dokument, og som vi mener er relevant for å belyse saken og for å utføre vårt oppdrag for Kontrollutvalget.

3.1 Etablering av midlertidig vannverk i Jordalen

Henholdsvis 28. mai 1970 og 04. desember 1970 søkte A/S Viak på vegne av Åsane kommune som rådgivende ingeniør for sistnevnte, om ekspropriasjonsrett i forbindelse med planlagt anleggelse av vannforsyningsanlegg i Jordalen/Jordalsvannet. Ved vedtak av Industridepartementet 23. november 1970 og Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen 27. januar 1972, ble det gitt tillatelse til å ekspropriere det som var nødvendig av vann, grunn og rettigheter i forbindelse med utbygging av nytt vannverk i Jordalen. Vannverket i Jordalen var ment å være midlertidig i 20 til 25 år.²

Den 15. mars 1971 begjærte Åsane kommune skjønn til fastsettelse av erstatning til berørte grunneiere i forbindelse med ekspropriasjonen, og skjønn ble avholdt i 18. august 1971. Overskjønn ble avholdt 18. august 1972. Åsane kommune ble slått sammen med Bergen kommune fra og med 01. januar 1972, og Bergen kommune overtok da Åsane kommunes rettigheter vedrørende ekspropriasjon og utbygging av vannverk i Jordalen. Bergen kommune skulle etter fastsatt skjønn dekke kostnader for omlegging av lovlig kloakkløp, føring av private kloakkledninger over 32 meter frem til offentlig kloakk, samt bekoste tilkoblingen av private kloakkledninger til offentlig kloakk. Kommunens ansvar for kostnader som nevnt ble hensyntatt ved erstatningsutmålingen til grunneiere.³

Det ble satt vilkår av Helsedirektoratet for utbyggingen av vannverket i Jordalen om at «*Kloakk og spillvann fra eksisterende bebyggelse samles i lukket tett rør, og føres ut av nedbørsfeltet i den utstrekning dette er mulig*».⁴ Det

² Jf. notat av 18.06.2015 fra Vann- og avløpsetaten, saksnummer: 201504538-14, side 2-4

³ Jf. notat av 18.06.2015 fra Vann- og avløpsetaten, saksnummer: 201504538-14, side 2-4

⁴ Jf. notat av 18.06.2015 fra Vann- og avløpsetaten, saksnummer: 201504538-14, side 3-4

var således en del av forutsetningen for godkjenningen av utbyggingen av midlertidig vannverk i Jordalen at man i størst mulig grad førte kloakken ut av nedbørsfeltet gjennom tette rør.

I møte mellom Deloitte og VA-etaten, informerte VA-etaten om at det også var en del av forutsetningen for å kunne bruke Jordalsvannet som drikkevann, at man på *Jordalssiden* forutsatte at det var godkjente, separat systemløsninger.

3.1.1 Etablering av avskjærende kloakkledning

Som en del av oppfølgingen av Helsedirektoratets vilkår for utbyggingen av vannverket som vist til ovenfor under 3.1, etablerte kommunen på 1970-tallet en kommunal avskjærende kloakkledning som skulle fange opp syv private fellesledninger på Selviksiden av Jordalsvannet, for å føre kloakken ut av nedbørsfeltet på Selviksiden i tråd med Helsedirektoratets vilkår.⁵

I følge notatet fra VA-etaten, ble etableringen av den avskjærende kloakkledningen og føringen av private stikk- og fellesledninger frem til denne, samt tilkoblingen av private stikk- og fellesledninger, gjennomført uten omkostninger for grunneiere på Selviksiden.⁶

I referat utarbeidet av VA-etaten etter møte med grunneiere i nedbørsfeltet til Jordalsvannet den 21. oktober 2014, står det under punkt 1, avsnitt 3, at «[v]ed første utbygging av Jordalsvannet vannverk (1973) ble det etablert delvis lange VA-ledninger på Selviksiden. Grunneierne her betalte de reelle utgiftene for tilknytning til kommunalt VA-anlegg, dvs. kostnadene for privat VA-anlegget og tilknytningsavgiften.»⁷

Dette synes å være motstridende med informasjon i notat av 18. juni 2015 fra VA-etaten hvor det står at «De private samleledningene ble tilkoblet offentlig ledning uten omkostninger for de private. [...] Vi har ikke funnet dokumentasjon på at beboere i forbindelse med tilkoblingen til offentlig ledning ble pålagt å utbedre verken privat samleledninger eller private stikkledninger. Vi har heller ikke funnet noe dokumentasjon på at privatpersoner ble pålagt på egen kostnad å føre sin kloakk frem til offentlig ledning. Heller ikke når avstanden var under 32 meter.»⁸

VA-etaten har i møte med Deloitte for oppfølgingsspørsmål, bekreftet at det ikke er funnet dokumentasjon på at noen av de private grunneierne på Selviksiden har måttet dekke kostnadene ved omleggingen og tilkoblingen som nevnt ovenfor.

3.1.2 Behov for utbedring av private fellesledninger

På bakgrunn av notat av 03. april 1974 fra Bergen Helseråd ved dets Anleggsseksjon, vurderer kommunen i 1974 at det er behov for kartlegging av eventuell utbedringsbehov av private fellesledninger på Selviksiden.⁹

Det fremgår av notat fra VA-etaten at tre av de private fellesledningene på Selviksiden, fellesledningene I-III, ble tatt opp som en del av det kommunale vann- og avløpsanlegget. Fellesledning I og II ble samtidig overtatt av kommunen i forbindelse med utbedringen av disse, mens det er uklart når fellesledning III ble overtatt som kommunal.¹⁰

Etter møte med VA-etaten for oppfølgingsspørsmål, har VA-etaten forklart at det ble sendt ut varsel til grunneiere på Selviksiden på 1970-1980-tallet om at kommunen ville skifte ut fellesledning I-II på grunn av forfatningen, samt at kommunen kom til å ta over fremtidig drift og vedlikehold av disse ettersom kommunen ønsket å selv utføre fremtidig vedlikehold av disse fellesledningene. Deloitte har fått fremlagt fra VA-etaten enkelte dokument som bekrefter slik henvendelse i alle fall til noen av grunneierne på Selviksiden. De aktuelle grunneiere ble da samtidig informert om at eventuelle mangler på private stikkledninger måtte utbedres av grunneierne selv.

⁵ Jf. notat av 18.06.2015 fra Vann- og avløpsetaten, saksnummer: 201504538-14, side 3-6

⁶ Jf. notat av 18.06.2015 fra Vann- og avløpsetaten, saksnummer: 201504538-14, side 4-5

⁷ Jf. referat av Vann- og avløpsetaten fra møte med grunneiere i nedbørsfeltet til Jordalsvatnet 21.10.2014, side 2

⁸ Jf. notat av 18.06.2015 fra Vann- og avløpsetaten, saksnummer: 201504538-14, side 5

⁹ Jf. notat av 18.06.2015 fra Vann- og avløpsetaten, saksnummer: 201504538-14, side 5-7

¹⁰ Jf. Notat av 18.06.2015 fra Vann- og avløpsetaten, saksnummer: 201504538-14, side 6-9

Det ble også av kommunen anlagt en ny fellesledning, II A, som er ansett for å være en del av det offentlige vann- og avløpsanlegget. Hva gjelder de resterende fire private fellesledningene, er fellesledning IV og V ifølge VA-etaten ikke ansett for å være en del av det offentlige vann- og avløpsanlegget.¹¹

Fellesledningene VI og VII var private ledninger som eksisterte i 1974, men disse er lagt om, og da mest sannsynlig i forbindelse med fremføring av ny E-39 mot Åsane.

3.2 Etablering av permanent vannverk

I bystyremøte 25. oktober 1993 vedtar Bergen bystyre å søke om tillatelse til å ekspropriere rettigheter for permanent vannverk, og ved vedtak av 29. mars 1994 gir Fylkesmannen tillatelse til permanent vannverk. Det blir så begjært skjønn av Bergen kommune for fastsettelse av erstatning til berørte grunneiere 30. juni 1994. Skjønnen avholdes 06. januar 1997, og overskjønn avholdes 26. august 1998.¹²

Forutsetningene i overskjønnet i 1998, var at grunneiere selv er ansvarlige for vedlikehold og utbedring av private stikk- og fellesledninger.¹³

3.3 Avløpssanering i samsvar med Hovedplan for avløp og vannmiljø 2005-2015

Høsten 2004 er det Giardia-utbrudd i Bergen, og dette medfører større fokus og flere tiltak både på Selviksiden og Jordalssiden av Jordalsvannet.

Dette fører blant annet til at Byråden for klima, miljø og byutvikling i 2008 gir innstilling 22. oktober 2008 til byrådet om å fatte vedtak om bevilgning av kroner 30 millioner til «Avløpssanering Indre Jordalen», sanering av utslipp til Jordalsvannet i samsvar med føringer i Hovedplan for avløp og vannmiljø 2005-2015.

I notat fra VA den 23. oktober 2008 til Byrådsavdeling for klima, miljø og byutvikling anbefaling vedrørende bevilgning til sanering av utslipp i Jordalsvannet, følger det av saksutredningen at:

«Jordalsvannet er drikkevannskilde til noe over 43000 innbyggere i Åsane. Det har i de siste årene blitt mye større fokus på kloakkforurensninger i drikkevannskilder.

Samtidig viser jevnlige undersøkelser siden midten av 90- tallet at tilførslene av næringsalter er for stor og at vassdraget er i økologisk ubalanse.

På bakgrunn av ovennevnte har en planlagt 3 tiltak som skal bedre vannkvaliteten:

1. Avløpssanering Indre Jordalen. Nytt avløpsanlegg på sørsiden av Jordalsvannet og rundt Instevatnet som ligger innerst i Jordalen. Samtidig legges det frem offentlig vannledning som den enkelte kan kople seg på.
2. Vurdere klausuleringsbestemmelsene på nytt.
3. Avløpssanering Selviken – Vinddalen. Rehabiliterer der det er behov på privat og offentlig avløpsnett i Selviken.

Denne bevilgningssaken omfatter kun pkt. 1 som omhandles i det etterfølgende.

Følgende tiltak skal utføres i dette tiltaket:

- *Fremlegging av offentlig vann- og avløpsanlegg helt inn i Jordalen.*
- *Det legges frem private stikkledninger til alle bolighus og hytter.*
 - o *Det legges til rette for at sanitæravløp fra evt. toalett og vask i driftsbygninger kan tilkoples.*
 - o *Husdyrgjødsel og silosaft skal ikke inn på avløpsnettet.»*

¹¹ Jf. notat av 18.06.2015 fra Vann- og avløpsetaten, saksnummer: 201504538-14, side 7

¹² Jf. notat av 18.06.2015 fra Vann- og avløpsetaten, saksnummer: 201504538-14, side 3

¹³ Jf. notat av 18.06.2015 fra Vann- og avløpsetaten, saksnummer: 201504538-14, side 10-13

4 Vår vurdering av de relevante klagepunkt

Det vises til kapittel 2 ovenfor vedrørende de klagepunkt som er fremsatt i fremlagte klageskriv, og at klagepunktene etter vår vurdering omhandler følgende forhold:

- 1) Utbedring mv. av private anlegg (stikk og fellesledninger) og pålegg om sanering av septiktank og slamavskillere
- 2) Pålegg om utbedring mv. av anlegg som det påstås er kommunale
- 3) Hyppighet på kontroll av kloakkanlegg
- 4) Forskjellsbehandling mellom grunneiere som eier nært drikkevann og andre grunneier
- 5) Begrensninger pålagt aktuelle eiendommer
- 6) Kommunens saksbehandling / saksbehandlingsregler
- 7) Krav om nytt skjønn for erstatningsutmåling

Kontrollutvalget har bedt Deloitte om å vurdere påstander om *forskjellsbehandling* mellom grunneierne på Selviksiden og Jordalssiden. Vårt mandat er følgelig begrenset til å vurdere de klager som knytter seg til forskjellsbehandling, og dette medfører at en del av klagepunktene fremsatt i klageskrivene faller utenfor vår vurdering.

Som det fremgår av kapittel 2 ovenfor har det vært utfordrende å tolke innholdet i de ulike klagen. Deloitte har tatt utgangspunkt i at alle klager som etter en fornuftig fortolkning kan vurderes som mulige klager over *forskjellsbehandling* mellom Selviksiden og Jordalssiden, skal undergis en juridisk vurdering så fremt det foreligger tilstrekkelig faktum til dette.

Etter Deloitte sin vurdering omfatter ikke mandatet en mer generell vurdering av forskjellsbehandling mellom grunneiere beliggende i nærhet til drikkevannskilder og andre grunneiere (punkt 4), og heller ikke en vurdering av om det er grunnlag for nytt skjønn for erstatning for de berørte grunneier (punkt 7). Disse forholdene vil følgelig ikke bli ytterligere kommentert.

Når det gjelder klagepunktene 3, 5 og 6 ovenfor, så vil det gis følgende kommentar. Vi har ikke funnet dokumentasjon som kan danne grunnlag for konstatering av forskjellsbehandling av Selviksiden ved at disse eiendommer er underlagt en hyppigere kontroll enn Jordalssiden (punkt 3). Deloitte har heller ikke funnet dokumentasjon for at eiendommene på Selviksiden er ilagt strengere restriksjoner enn eiendommer på Jordalssiden (punkt 5). Når det gjelder påstand om forskjellsbehandling knyttet til kommunens saksbehandling / saksbehandlingsrutiner (punkt 6), så har ikke Deloitte funnet opplysninger som kan gi grunnlag for en vurdering av hvorvidt kommunens saksbehandling knyttet til alle de ulike forhold som er berørt av klagen statuerer noen forskjellsbehandling mellom Selviksiden og Jordalssiden.

Klagepunkt 2) angående påstand om at det er gitt pålegg om utbedring mv. av avløpsledninger som klagerne mener er kommunale og ikke private, berører ikke potensiell forskjellsbehandling mellom grunneierne på Selviksiden og Jordalssiden av Jordalsvannet. Vurdering av denne klagen faller følgelig utenfor Deloitte sitt mandat. Ettersom mange av klagen relaterer seg til dette klagepunktet, kommenterer derfor Deloitte følgende vedrørende dette. Verken Deloitte eller VA-etaten har funnet dokumentert at grunneiere på Selviksiden har blitt pålagt kostnader i forbindelse med utbedring mv. av avløpsledninger som inngår i det kommunale vann- og avløpsanlegget, med

unntak av ett tilfelle. Dette gjelder eiendom gnr. 231/bnr. 39 og grunneier Randi Angell-Hansen. Vi viser her til VA-notatet side 9 første og annet avsnitt, og at angjeldende forhold «[...] vil bli håndtert i egen sak hos VA-etaten». Imidlertid indikerer den sammensatte vurderingen som VA-etaten tilkjenne gir i sitt notat for å begrunne hvilke avløpsledninger som er kommunale og hvilke som er private, at eiendomsforholdene har vært uklare – både for kommunen og for grunneiere. Nevnte tilfelle vedrørende Angell-Hansen bekrefter dette. Avklaring vedrørende eiendomsforholdene til de ulike avløpsledningene er selvsagt av stor betydning for grunneierne ettersom det rettslige utgangspunkt er at grunneier er ansvarlig for drift og vedlikehold av egne private avløpsanlegg, med mindre det foreligger hjemmel for noe annet.

Etter vår vurdering er det bare klagepunkt 1) ovenfor som kan vurderes som en klage over *forskjellsbehandling av grunneiere på Selviksiden og Jordalssiden* av Jordalsvannet. Under klagepunkt 1) anføres det av klagerne også flere ulike urettmessigheter som ikke berører potensiell forskjellsbehandling av grunneierne på de ulike sidene av Jordalsvannet. Deloitte har da valgt å vurdere også disse anførselene for å få en fullstendig vurdering av hele klagepunktet.

Ettersom mandatet fra Kontrollutvalget er å foreta en juridisk vurdering av hvorvidt grunneiere i nedbørsfeltet på Selviksiden og Jordalssiden av Jordalsvannet er likebehandlet, vil det tas utgangspunkt i det ulovfestede likhetsprinsippet, også formulert som forbudet mot usaklig forskjellsbehandling. Det ulovfestede likhetsprinsippet stiller krav om at saker som er både faktisk og rettslig like, skal behandles likt av forvaltningen. Dette innebærer i praksis at usaklig forskjellsbehandling kan medføre at vedtak anses ugyldig. I den forbindelse må det bemerkes at denne juridiske vurderingen *ikke* er en vurdering av konkrete og individualiserte påklagede enkeltvedtak etter forvaltningsloven, hvor en eventuell konstatering av usaklig forskjellsbehandling ville kunne medføre ugyldighet. Dette siden mandatet for vurderingen er gitt med bakgrunn i en rekke *generelle* klager fra grunneiere på Selviksiden med påstand om at det er skjedd en usaklig forskjellsbehandling i forhold til grunneiere på Jordalssiden.

Tilknytningspunktet for vurderingen av likebehandling / forskjellsbehandling er at både grunneiere på Selviksiden og Jordalssiden er grunneiere i nedbørsfelt til Jordalsvannet som er en drikkevannskilde, og som på grunn av dette har medført at grunneierne på begge sider av vannet har blitt underlagt tiltak som relaterer seg til omlegging og vedlikehold mv. av vann- og avløpssystemer i forbindelse med utbygging og drift av vannverket. Basert på de dokumenter som har vært tilgjengelige kan det se ut til at flere av grunneierne også har mottatt pålegg som kan kategoriseres som enkeltvedtak etter forvaltningsloven, men vurderingen her vil ikke behandle disse individuelt eller vurdere hvorvidt saksbehandlingsregler for enkeltvedtak etter forvaltningsloven er fulgt, da dette som nevnt ovenfor, faller utenfor det mandatet Deloitte er gitt av Kontrollutvalget.

Denne juridiske vurderingen vil således være en *generell* vurdering av hvorvidt grunneierne på begge sider av Jordalsvannet er likebehandlet i tråd med det ulovfestede likhetsprinsippet basert på de tilgjengelige dokumenter og de dokumenterte tiltakene som er utført i nedbørsfeltene til Jordalsvannet.

4.1 Klage knyttet til utbedring mv av private anlegg (stikk og fellesledninger) og pålegg om sanering av septiktank og slamavskillere

Det er fremsatt klager på at det er nødvendig å tette lekkasje, utføre rehabilitering, eller å fornye private stikkledninger og private fellesledninger frem til offentlig avløpsanlegg for grunneierens regning, samt over pålegg om sanering av septiktank og slamavskillere også for egen regning.

Klagerne anfører at kostnader til utbedring mv. til private anlegg må dekkes av kommunen. De relevante anførsler for dette er (i) utbedring mv. er nødvendig for å skjerme drikkevann mot forurensning, (ii) kommunen selv har anlagt aktuelle kloakkledninger på 1970-tallet og dermed selv er ansvarlig for vedlikehold, og (iii) utbedring mv. av private anlegg for grunneierens regning på Selviksiden er forskjellsbehandling i forhold til Jordalssiden, hvor utbedring mv. er bekostet av kommunen.

Klagerne anfører også at det er forskjellsbehandling mellom grunneierne på Selviksiden og Jordalssiden av Jordalsvannet, ved at grunneierne på Selviksiden ble gitt pålegg om sanering av septiktank og slamavskillere for egen regning, mens kommunen utførte og dekket kostnadene for dette på Jordalssiden.

Nedenfor vurderer vi de enkelte anførsler som nevnt.

4.1.1 Utbedring mv er nødvendig for å skjerme drikkevann mot forurensning

Forurensningsloven, Lov om vern mot forurensninger og om avfall av 13.03.1981, gjelder for samtlige av de påklagede forhold knyttet til rehabilitering som her er aktuelle, siden disse forholdene er oppstått etter lovens ikrafttredelsesdato 01.10.1983.

Det fremgår av forurensningsloven § 24, første ledd, andre setning at «*Ved private avløpsanlegg er eier av den eiendom som anlegget først ble anlagt for, ansvarlig for drift og vedlikehold*». Etter lovens ordlyd innebærer dette at det er grunneier selv som er ansvarlig for drift og vedlikehold, herunder reparasjon av lekkasjer og nødvendig rehabilitering av egne private avløpsledninger.

I henhold til lovens § 7, andre ledd følger det at «*Når det er fare for forurensning i strid med loven, eller vedtak i medhold av loven skal den ansvarlige for forurensning sørge for tiltak for å hindre at den inntreffer. Har forurensningen inntrådt skal han sørge for tiltak for å stanse, fjerne eller begrense virkningen av den*», og etter fjerde ledd har forurensningsmyndighet, herunder kommunen jf. § 81, hjemmel til å «*pålegge den ansvarlige å treffe tiltak etter annet ledd første til tredje punktum innen en nærmere angitt frist*».

Videre står det i § 22, andre ledd at «*Ved omlegging eller utbedring av avløpsledninger kan forurensningsmyndigheten kreve at eier av tilknyttet stikkledning foretar tilsvarende omlegging eller utbedring. Også ellers kan forurensningsmyndigheten kreve omlegging eller utbedring av stikkledning, når særlige grunner tilsier det*». I følge forarbeidene, Ot.prp.nr.11 (1979-1980), må det foreligge sterke grunner for å anta at eksisterende stikkledning ikke er tilfredsstillende før det kan kreves at den fornyes, og slike sterke grunner vil kunne være lekkasjer eller at stikkledningen er like gammel som det hovedledningsnett som skal saneres. I tillegg kan det, etter forarbeidene, kreves fornying av stikkledning selv om kommunen ikke foretar tilsvarende tiltak, men da må det foreligge særlige grunner. Særlige grunner vil kunne være at en med forholdsvis stor sannsynlighet kan anta at ledningen ikke tilfredsstiller krav til tetthet. Dette ble også forutsatt ved skjønnet på 1990-tallet, hvor det vises til at lekkasje på private stikk vil utgjøre særlig grunn som hjemler krav om utbedring. Forarbeidene viser videre til at kostnadene ved utbedring i utgangspunktet ligger hos eieren av den eiendom hvor aktuelt anlegg er.

Det følger av Sanitærreglement for Bergen kommune, punkt 3.15 at «*Dersom flere eiendommer har felles tilknytning til kommunens ledning, er hver eier solidarisk ansvarlig for hele den fellesledningen som eiendommen er tilknyttet, med mindre annen ansvarsfordeling er avtalt.*»

Således følger det at grunneierne selv er ansvarlig for egne private stikkledninger på egen eiendom, samt private fellesledninger som eiendommen er tilknyttet. Det foreligger da også hjemmel for kommunen til å pålegge grunneierne å bekoste nødvendig rehabilitering mv. av private stikkledninger og private fellesledninger frem til offentlig hovedledning, uavhengig av om de private kloakkledninger skal skjerme forurensning av drikkevann eller ikke.

Deloitte har ikke funnet dokumentasjon på at grunneiere har måttet ta kostnader for rehabilitering og eller vedlikehold av private anlegg utover det som følger av lovgivning, med ett unntak hvor grunneier synes å ha vært belastet kostnader for kloakkledning som nå delvis er vurdert av VA-etaten som kommunal, slik at grunneier har fått eierskap til en betydelig kortere privat stikkledning. Dette unntaket gjelder som nevnt ovenfor konkret eiendom gnr. 231/bnr. 39 og grunneier Randi Angell-Hansen.

Gnr. 231/bnr. 39 ligger for øvrig på Selviksiden av Jordalsvannet, men dette forholdet statuerer etter vår vurderingen ingen forskjellsbehandling særskilt mellom Selviksiden og Jordalssiden, men kun en urettmessighet ovenfor aktuell grunneier og eventuelt en forskjellsbehandling mellom aktuell grunneier og øvrige grunneiere i området.

4.1.2 Kommunen har selv anlagt/rehabilitert kloakkledningene på 1970-tallet og er dermed selv ansvarlig for vedlikehold

Av skjønnet på 1970-tallet fremgår det at «*Eventuell omlegging av eksisterende lovlige kloakkløp, utføres av eksproprianten uten omkostninger for de saksøkte*», og at «*Retten legger til grunn at etter gjeldende helseforskrifter er huseierne pliktig til på egen kostnad å føre sin kloakk frem til offentlig kloakk når avstanden ikke er over 32*

meter. Selve tilkoblingen til den offentlige kloakk bekostes av kommunen. Dette er det tatt hensyn til ved erstatningsfastsettelsen».

I tråd med forutsetningene for skjønnet på 1970-tallet foretok kommunen omlegging av kloakkanlegg på Selviksiden ved å etablere offentlig avskjærende kloakkledning, føre frem og koble på private kloakkledninger, og da selv under 32 meter og dermed utover forutsetningene for skjønnet til grunneiernes fordel. Drift- og vedlikeholdsansvar av private stikk og private fellesledninger var forutsatt å fortsatt ligge hos grunneier. Dette var for så vidt også forutsetningen ved skjønnet på 1990-tallet.

På bakgrunn av notat av 03.04.1974 fra Bergen Helseråd ved dets Anleggsseksjon, vurderer kommunen i 1974 at det er behov for kartlegging av eventuell utbedringsbehov av private fellesledninger på Selviksiden. Begrunnelsen for dette er at det i notatet fra Bergen Helseråd vises til at «[d]et er konstatert at deler av det private kloakkanlegget som skal tilknyttes den offentlige kloakken er i dårlig stand. Helsemyndighetene har opplyst at en ikke kan påregne godkjenning av vannverket, dersom de private kloakkene i sin nåværende stand blir ført inn på den avskjærende ledning. En utbedring av deler av det private kloakkanlegget er således en forutsetning for helsemyndighetenes godkjenning av vannverket», og at «Stamme 1 og 4 må skiftes ut».

I tillegg blir det også i notatet presisert at «[d]et må på juridisk hold vurderes hvorvidt kommunen har hjemmel for å forlange utbedring av de kloakkledningene som kan påvises ikke å være i tilfredsstillende stand. Selv om slik hjemmel synes sannsynlig, antar en at dersom arbeidet skal få en snarlig utførelse, må dette skje i kommunal regi. Det forutsettes da at det siden reises refusjonskrav ovenfor de berørte grunneiere.»

Som vist til ovenfor under kapittel 3, er tre private fellesledninger tatt over av kommunen i forbindelse med rehabilitering på 1970-1980-tallet, men dette gjaldt ikke alle de private fellesledningene, og det gjaldt heller ikke private stikkledninger. Det vises til at det ble sendt ut brev til grunneierne i forbindelse med at kommunen måtte skifte ut ledningsnett på grunn av dets forfatning, og at kommunen ville utføre vedlikeholdsarbeidene på ledninger overtatt eller anlagt av kommunen. Grunneierne ble samtidig informert om at eventuelle mangler på private ledninger måtte utbedres av grunneiere.

Deloitte har ikke funnet dokumentasjon som kan bekrefte klagerens påstand. Deloitte har også konkret spurt VA-etaten om de i sin gjennomgang fant slik dokumentasjon, men heller ikke VA-etaten har funnet slik dokumentasjon.

Det er følgelig etter Deloitte sin vurdering ikke rettslig grunnlag for at kommunen er ansvarlig for drift og vedlikehold av private stikk- og fellesledninger selv om kommunen bekostet etablering og rehabilitering på 1970-1980 tallet.

Vi bemerker for øvrig at det kan være en mulig forklaring at klagerne har en uriktig forståelse av premissene for skjønnet, og at man derfor feilaktig har oppfattet at kommunens etablering av avskjærende kloakkledning og rehabilitering av private fellesledninger på 1970-1980-tallet innebar at kommunen overtok samtlige kloakkledninger som kommunale.

4.1.3 Utbedring mv av private anlegg for grunneiernes regning på Selviksiden er forskjellsbehandling i forhold til Jordalssiden, hvor utbedring mv er bekostet av kommunen

Det er fremsatt klager med påstand om at utbedring mv. av private anlegg for grunneiernes regning på Selviksiden er forskjellsbehandling i forhold til Jordalssiden, hvor utbedring mv. er foretatt av kommunen frem til grunnmur. Det anføres under dette klagepunktet at kommunen har påtatt seg ansvar for drift og vedlikehold av private anlegg på Jordalssiden.

Klagene henviser til Byrådssak 1415/08 som gjelder sak om «Avløpssanering Indre Jordalen», og mener at denne saken er grunnlaget for påstått forskjellsbehandling. Klageskrivet med tittelen «Til Kontrollkomiteen» uttaler at «**DET ER HER DEN STORE FORSKJELLSBEHANDLINGEN BEGYNNER**». Deloitte forstår klageskrivene slik at det klagerne anfører, er at det er en forskjellsbehandling at Selviksiden blir pålagt utbedringskostnader knyttet til private anlegg, samtidig som Jordalssiden får dekket sine kostnader av kommunen. Ettersom klagen viser til at den store forskjellsbehandlingen skjer i 2008, forstår Deloitte dette som at klagen henviser til kostnader grunneiere på Selviksiden blir pålagt på 2000-tallet i forbindelse med utbedring mv. av private avløpsanlegg.

Deloitte viser til kapittel 4.1.1 ovenfor vedrørende grunneiers ansvar for drift og vedlikehold av private anlegg i henhold til forurensningsloven mv. som i utgangspunktet gir kommunen hjemmel til å pålegge grunneiere det økonomiske ansvaret for drift og vedlikehold av private avløpsanlegg.

Slik Deloitte forstår de fremlagte dokument knyttet til «Avløpssanering Indre Jordalen», ble det bevilget et beløp på totalt 30 millioner kroner, hvorav ca. 18 millioner kroner er bevilget til etablering av kommunalt vann- og avløpsanlegg, sanering av allerede eksisterende private systemløsninger og rehabilitering av private stikkledninger, og dette da utelukkende på sørsiden av Jordalsvannet. Det ble således bevilget økonomiske midler til å gjennomføre tiltak på private avløpsanlegg som i utgangspunktet var underlagt et privat ansvar, jf. saken «Avløpssanering Indre Jordalen» hvor det står at «[d]et legges frem private stikkledninger til alle bolighus og hytter».

Klagerne anfører at berørte grunneiere på Jordalssiden betalte hver en egenandel på kroner 6 000 i forbindelse med at kommunen utførte og bekostet utbedring mv. av de private anlegg. Korresponderende tiltak på Selviksiden ble utført av grunneierne etter pålegg til grunneierne, og slik at grunneierne på Selviksiden måtte dekke de påløpte kostnader.

Deloitte har ikke funnet dokumentert at grunneierne på Jordalssiden har betalt en egenandel på kroner 6 000. VA-etaten har også besvart spørsmål fra Deloitte angående dette, men heller ikke etaten har funnet slik dokumentasjon.

Deloitte kan dermed verken verifisere eller avkrefte klagens påstand. Det fremstår for Deloitte som om klagerens påstand om egenandel kan bygge på en misforståelse av at de aktuelle grunneierne på Jordalssiden har betalt 6 000 kroner i *tilkoblingsavgift*, ved tilkoblingen av private anlegg til det offentlige anlegget.

Som det fremgår ovenfor kan det dokumenteres at kommunen bevilger midler til blant annet tiltak på anlegg som i utgangspunktet var underlagt et privat ansvar. På konkret spørsmål fra Deloitte, informerer VA-etaten om at grunneierne på Jordalssiden har fått lagt frem private stikkledninger så langt frem mot bolig som mulig. VA-etaten informerer imidlertid også om at etaten ikke kan bekrefte i hvor stor grad slik fremlegging har vært mulig å gjennomføre på samtlige eiendommer på Jordalssiden, og at det på grunn av aktuell eiendoms beliggenhet, etablert infrastruktur mv. sannsynligvis var individuelle tilpasninger i hvor stor grad dette var mulig å gjennomføre. Det kan derfor ikke fastslås på tilgjengelig faktisk grunnlag at samtlige grunneiere på Jordalssiden har fått lagt frem private stikkledninger på kommunens bekostning.

Når det gjelder Selviksiden, så har ikke Deloitte funnet dokumentasjon for at kommunen bekostet utbedring mv. av private stikkledninger i forbindelse med etableringen av offentlig vann- og avløpsanlegg på Selviksiden på 1970-1980-tallet eller ved senere pålegg til grunneiere på Selviksiden på 2000-tallet. I forhold til Selviksiden har VA-etaten besvart på konkret spørsmål fra Deloitte, at etaten heller ikke har funnet dokumentasjon for at kommunen har bekostet utbedring mv. av private stikkledninger, men at det heller ikke foreligger dokumentasjon som utelukker dette.

Det er etter dette Deloitte sin vurdering at det kan konstateres at kommunen har dekket i alle fall enkelte kostnader ved anlegg av private stikkledninger på Jordalssiden. Når det samme ikke kan konstateres hva gjelder Selviksiden, foreligger det en faktisk forskjellsbehandling mellom grunneierne på de ulike sidene av Jordalsvannet.

Det ulovfestede likhetsprinsippet, eller forbudet mot usaklig forskjellsbehandling, setter som nevnt innledningsvis under kapittel 4, begrensninger for forvaltningens skjønnsutøvelse, herunder at saker som er faktisk og rettslige like, skal behandles likt. Dette bygger på generelle rettferdighetsbetraktninger om at forvaltningens avgjørelser skal bygge på objektive og saklige vurderinger. Forskjellsbehandling eller diskriminering kan være tillat da det fra tid til annen kan være nødvendig å gjøre forskjell basert på lovens formål eller dersom skjønnsmessige vurderinger tilsier at avgjørelser noen ganger går i én retning og andre ganger i en annen retning. Det er når forvaltningen ikke er i stand til å gi noen saklig grunn, at forskjellsbehandling i seg selv ligger utenfor forvaltningens kompetanse. Når det skal tas stilling til spørsmålet om forvaltningen har utøvet forskjellsbehandling, er det ikke nødvendigvis noe galt med den enkelte avgjørelsen, men feilen kan bestå i at forvaltningen ikke kan gi noen saklig grunn for ikke å følge

en konsekvent praksis. Den forskjellsbehandlingen vi har konstatert må vurderes i forhold til dette rettslige ulovfestede prinsipp.¹⁴

En vurdering av om den konstaterte forskjellsbehandlingen er saklig fordrer, jf. det ulovfestede prinsipp som nevnt, at forskjellsbehandlingen relaterer seg til forhold som kan sammenlignes med hverandre.

Som vist til ovenfor, har Deloitte forstått klagene slik at den påståtte forskjellsbehandlingen vedrørende utbedring av private avløpsanlegg relaterer seg til pålegg klagerne får på 2000-tallet. På 2000-tallet får grunneiere på Selviksiden pålegg om å utbedre sine private anlegg, og Jordalssiden får anlagt offentlig vann- og avløp i tillegg til at private stikk blir håndtert og bekostet av kommunen. Det er Deloitte sin vurdering at det ikke er noen direkte faktisk sammenheng mellom de tiltak som skjer på 2000-tallet på henholdsvis Selviksiden og Jordalssiden av Jordalsvannet.

Vår begrunnelse for dette er at Selviksiden har fått pålegg om utbedring av private stikk- og samleledninger med hjemmel i forurensningsloven og i tråd med grunneieres generelle plikt til å holde sine avløpsanlegg ved like. Jordalssiden derimot, har i forbindelse med saken «Avløpssanering Indre Jordalen» fått muligheten til å koble sine private avløpsanlegg på offentlig vann- og avløpsanlegg og i den forbindelse fått lagt, utbedret eller fornyet sine private stikk. Tiltakene på de private stikkledningene på Jordalssiden fremstår ikke sammenfallende med de tiltak som pålegges Selviksiden med grunnlag i den generelle plikten grunneier har til å drifte og vedlikeholde sine private avløpsanlegg.

Når det gjelder klagernes anførsler om at kommunen har påtatt seg ansvar for drift og vedlikehold av private anlegg på Jordalssiden, følger det av notat fra VA-etaten at de tiltak som ble utført på private stikk på Jordalssiden ikke har medført at kommunen har overtatt drift- og vedlikeholdsansvar, men at dette ansvaret ligger hos de aktuelle grunneiere. Slik må grunneierne på Jordalssiden påregne kostnader ved drift og vedlikehold av egne private anlegg i fremtiden, som enhver grunneier. Utbedring av private stikk behandles da både på Selviksiden og på Jordalssiden generelt slik som for resten av kommunen, hvor det er den enkelte grunneiers ansvar, i henhold til forurensningsloven og kommunens abonnementsvilkår i forbindelse med tilknytning til offentlig vann- og avløpsanlegg.

Det at påleggssaker på Selviksiden vedrørende utbedring mv. av private stikk og fellesledninger delvis faller sammen i tid med etablering av offentlig vann- og avløpsanlegg på Jordalssiden, fremstår som en tilfeldighet som har medført at grunneiere på Selviksiden oppfatter dette som en forskjellsbehandling. Det er imidlertid som nevnt Deloitte sin vurdering at disse tiltakene ikke er sammenlignbare i en vurdering av usaklig forskjellsbehandling.

Det som derimot kan være gjenstand for sammenligning og en aktuell vurdering av forskjellsbehandling er etableringen av offentlig anlegg på Jordalssiden på 2000-tallet og etableringen av offentlig anlegg på Selviksiden på 1970-tallet. I relasjon til disse to sammenlignbare tilfellene, må det vurderes om forskjellsbehandlingen er saklig. Disse etableringene av offentlig anlegg blir ikke foretatt på likt grunnlag jf. ovenfor vedrørende private stikk. Spørsmålet er da om dette er saklig.

Som vist til under kapittel 3, var det satt betingelser for å kunne bruke Jordalsvannet som drikkevann på 1970-tallet, blant annet at man måtte sikre at kloakken ble ført ut av nedbørsfeltet til Jordalsvannet i den grad det var mulig. Klausuleringsbestemmelsene for eiendommene på begge sider av Jordalsvannet viser til at det var unntak for spredt bebyggelse på Jordalssiden i nedbørsfeltet til Jordalsvannet. Det var således et erkjent behov for anleggelse av offentlig vann- og avløpsanlegg for å føre kloakken ut av nedbørsfeltet, og dette behovet ble ansett for å være større på Selviksiden enn på Jordalssiden på 1970-tallet, da begrunnet i at Jordalssiden hadde mer spredt bebyggelse med separate private løsninger som man vurderte som akseptable dersom de var i forskriftsmessig stand. På bakgrunn av denne vurderingen ble det av kommunen anlagt en ny offentlig avskjærende kloakkledning som fanget opp private fellesledninger på 1970-tallet kun på Selviksiden.

På et senere tidspunkt vurderte kommunen tilstanden på de separate løsningene på Jordalssiden, og det ble foretatt undersøkelser hvoretter kommunen vurderte å gi pålegg til grunneiere på Jordalssiden fordi løsningene da ikke var i forskriftsmessig stand. Høsten 2004 kom som nevnt Giardia-utbrudd i Bergen uten at kommunen hadde

¹⁴ Torstein Eckhoff og Eivind Smith, utgave 7 «Forvaltningsrett» side 365.

gitt de pålegg som var vurdert. På grunn av hasteaspektet i forbindelse med Giardia-utbruddet valgte kommunen å ta hånd om kloakken på Jordalssiden ved å anlegge et offentlig vann- og avløpsanlegg for påkobling av de private avløpsanlegg, til erstatning for de eksisterende private separate løsningene. Kommunen besluttet følgelig å ikke gi pålegg til grunneiere på Jordalssiden, med begrunnelse om at tiltak etter pålegg ville kunne ta lengre tid å utføre enn å utføre tiltakene i egen regi.

Slik fremstår etableringen av offentlig vann- og avløpsanlegg, med omlegging og mulighet for oppkobling av private avløpsanlegg på Selviksiden på 1970-tallet og Jordalssiden på 2000-tallet som tiltak som likebehandler begge sidene av Jordalsvannet.

Det er imidlertid flere forhold som skiller disse to tiltakene fra hverandre. For det første får grunneiere på Jordalssiden håndtert private stikkledninger til kommunens bekostning. Det samme kan ikke dokumenteres for grunneiere på Selviksiden på 1970-tallet. Som begrunnelse for at kommunen valgte å bekoste håndtering av private stikk på Jordalssiden, har kommunen vist til at Giardia-utbruddet i Bergen i 2004 medførte at kommunen anså det som nødvendig å også håndtere private stikk for å sikre at kloakk på Jordalssiden ble ført ut av nedbørsfeltet til Jordalsvannet i tette rør. En del av begrunnelsen var at man anså dette for å haste, og at man dermed ikke ville gi grunneiere pålegg om å utføre dette arbeidet selv.

Ved etableringen av offentlig vann- og avløpsanlegg på Selviksiden ble private stikk omlagt og ført frem til det offentlige anlegget i den grad dette var nødvendig for å koble disse sammen. Det følger av notatet av 03.04.1974 fra Bergen Helseråd ved dets Anleggsseksjon som vist til under kapittel 3, at det allerede etter etableringen av det offentlig vann- og avløpsanlegget var klart at det var et behov for å utbedre forfatningen på private fellesledninger. Da grunneiere på Selviksiden ble informert om utbedringer på private fellesledninger, ble det også samtidig varslet fra kommunens side at dersom det ville bli behov for utbedring av private stikkledninger, var dette noe grunneierne måtte bekoste selv. At private stikkledninger muligens måtte utbedres på Selviksiden for å sikre at kloakk ble ført ut av nedbørsfeltet i tette rør, fremstår slik ikke som upåtenkt fra kommunens side på 1970-tallet i forbindelse med etableringen der. Dette taler isolert sett for at kommunen ikke har en saklig grunn for forskjellsbehandlingen av private stikkledninger på de ulike sidene av Jordalsvannet.

På den annen side har kommunen begrunnet tiltakene på private stikkledninger på Jordalssiden ved risiko- og hasteaspektet Giardia-utbruddet medførte. Deloitte kan ikke foreta en saklighetsvurdering av kommunens tekniske og faglige vurderinger i forhold til risikoaspektet ved kloakk i nedbørsfeltet på 1970-tallet i motsetning på 2000-tallet. Men etter Deloitte sin juridiske vurdering av saklighetskriteriet, er det vanskelig å se at det er en manglende saklig begrunnelse fra kommunens side at private stikkledninger ble behandlet ulikt, da tekniske og faglige vurderinger på 2000-tallet er 30 år etter etableringen på Selviksiden på 1970-tallet. Det vil da følgelig kunne være andre relevante faglige og tekniske vurderinger som gjør seg gjeldende basert på en teknisk utvikling og de erfaringer Giardia-utbruddet førte med seg. At utbedring av private stikk på Selviksiden fremstod som mindre kritisk på 1970-tallet i motsetning til behovet for å håndtere private stikk på Jordalssiden på 2000-tallet fremstår etter dette ikke som en usaklig forskjellsbehandling.

Et annet aspekt av betydning for saklighetsvurderingen, er at tiltaket på Jordalssiden er begrunnet i hasteaspektet etter Giardia-utbruddet som kom i 2004, men likevel er det først i 2008 at kommunen bevilger midler til saken «Avløpssanering Indre Jordalen» hvor private stikk blir bekostet av kommunen. Det går dermed fire år fra Giardia-utbruddet til kommunen utfører det som etter kommunens vurdering er hastetiltak på grunn av Giardia-utbruddet. Dette forholdet kan reise spørsmål ved saklighetsbegrunnelsen i hasteaspektet, men det kan samtidig foreligge relevante saklige grunner til tidsforløpet på grunn av sakens kompleksitet, tekniske forhold etc. Tidsforløpet i seg selv kan derfor etter vår vurdering ikke utelukke at hasteaspekter er en saklig begrunnelse.

Rent faktisk kan grunneiere på Selviksiden ha fått en større økonomisk eksponering i sammenligning med Jordalssiden som følge av pålegg for utbedring av private stikkledninger på 2000-tallet. Hypotetisk kan det tenkes at påleggene om utbedring som Selviksiden får etter Giardia-utbruddet, er som følge av risikovurderingen etter Giardia-utbruddet. Men begrunnelsen kan også være at de private stikk ikke ble utbedret tidligere.

I tillegg til dette kommer det at kommunen har rettslig hjemmel til å kreve refusjon av grunneiere på Jordalssiden for de tiltak som utføres på private stikkledninger jf. forurensningsloven §§ 74 og 76 til tross for at kommunen finner det hensiktsmessig å utføre arbeidet selv.

Deloitte har ikke funnet opplysninger om at kommunen har vurdert refusjonskrav ovenfor grunneierne på Jordalssiden. På Selviksiden er det dokumentert at slik refusjon blir *anbefalt* vurdert av Helsedirektoratet i forbindelse med utbedring av private fellesledninger på 1970-1980-tallet. Deloitte har ikke funnet opplysninger om at refusjon ble vurdert, og heller ikke opplysninger at refusjonskrav faktisk ble rettet ovenfor noen grunneiere på Selviksiden etter tiltakene på 1970-1980-tallet. Det fremstår da heller ikke som en forskjellsbehandling av Selviksiden at det ikke rettes refusjonskrav mot grunneierne på Jordalssiden etter tiltakene på 2000-tallet.

Ytterligere tilkommer at det ble besluttet fra kommunens side å overta flere av de opprinnelige private fellesledningene på Selviksiden. Dette resulterer i at en del av grunneierne på Selviksiden slik sett fikk et mer begrenset omfang på sin drift- og vedlikeholdsplikt. Enkelte av grunneiere på Selviksiden har slik fått dekket kostnader som i utgangspunktet er egne, av kommunen. Dette har ikke grunneiere på Jordalssiden fått, selv om det dog bemerkes at den ulike infrastrukturen på Selviksiden og Jordalssiden synes å ha medført at Selviksiden har et større nett av private fellesledninger. De private anleggene på Selviksiden er dermed ikke direkte sammenlignbare med infrastrukturen på Jordalssiden. Poenget vårt er at grunneiere på begge sider av Jordalsvannet har fått dekket i alle fall noen kostnader av kommunen, selv om disse kostnadene i utgangspunktet var private. Uten at Deloitte har kunnet vurdere hvert enkelt tilfelle, fremstår det for Deloitte som om disse unntakene for korrekt kostnadsansvar har vært saklig begrunnet i ulike faglige og tekniske vurderinger i de ulike tidsrommene tiltakene ble utført.

Samlet sett fremstår dermed kommunens kostnadsdekning av private stikkledninger på Jordalssiden som en saklig begrunnet forskjellsbehandling i forhold til grunneiere på Selviksiden.

4.1.4 Grunneiere på Selviksiden ble gitt pålegg om sanering av septiktank og slamavskillere for egen regning, mens grunneiere på Jordalssiden fikk dette dekket av kommunen

Det er fremsatt klager med påstand om at grunneierne på Selviksiden ble gitt pålegg om sanering av septiktank og slamavskillere for egen regning, mens grunneierne på Jordalssiden fikk dette dekket av kommunen.

Flere av klagen henviser også på dette klagepunkt til Byrådssak 1415/08 - «Avløpssanering Indre Jordalen». Vi viser til kapittel 4.1.3 ovenfor vedrørende klagenes forståelse av saken, herunder da også at grunneiere på Jordalssiden kun betalte en egenandel på kroner 6 000, mens grunneierne på Selviksiden måtte dekke de påløpte kostnader til saneringen.

Det fremgår av forurensningsloven § 26, femte ledd at *«Blir sanitært avløpsvann ledet gjennom slamavskiller til renseanlegg, kan forurensningsmyndigheten kreve slamavskilleren utkoblet.»*

I Sanitærreglement for Bergen kommune, punkt 3.8, femte ledd heter det *«Eier plikter å fjerne privat renseanlegg/slamavskiller og føre avløpet direkte til kommunal anlegg når Vann- og avløpsetaten krever det. Kostnaden dekkes i sin helhet av abonnenten.»*

Kommunen har således hjemmel til å pålegge grunneiere på både Selviksiden og Jordalssiden å sanere septiktank og slamavskiller.

Deloitte har som nevnt ikke funnet dokumentert at grunneierne på Jordalssiden har betalt en egenandel på kroner 6 000, og at denne anførselen kan skyldes en sammenblanding av tilkoblingsavgift for grunneierne på Jordalssiden som vist til ovenfor.

Deloitte har ikke funnet dokumentasjon for at Jordalssiden har fått dekket kostnader knyttet til sanering av slamavskiller og septiktanker i tilgjengelige dokumenter. På konkret spørsmål fra Deloitte, informerer VA-etaten om at noen grunneiere på Jordalssiden muligens har fått dekket kostnader ved slik sanering i forbindelse med anleggelse av offentlig vann- og avløpsanlegg på Jordalssiden. VA-etaten informerer imidlertid også om at man heller ikke vedrørende sanering, kan bekrefte i hvor stor utstrekning dette ble gjennomført og hvor mange eiendommer dette gjaldt.

Det er dokumentert at det er gitt pålegg til grunneiere på Selviksiden vedrørende sanering av slamavskiller og septiktank, og da presumtivt slik at sanering skal skje for grunneiers regning etter loven. Sakens opplysninger gir likevel ikke oversikt over omfanget av påleggene, eller om dette berører samtlige grunneiere på Selviksiden.

Deloitte sin vurdering er at sakens faktum vedrørende dette klagepunktet ikke gir tilstrekkelig grunnlag til å konstatere om grunneierne på de ulike sidene av Jordalsvannet er forskjellsbehandlet, eller om slik forskjellsbehandling er saklig.

Kostnadsdekning av kommunen tilknyttet sanering av slamavskillere og septiktank kun for grunneierne på Jordalssiden og ikke for grunneierne på Selviksiden, kan innebære at grunneiere på de ulike sidene av Jordalsvannet ikke har blitt likebehandlet. Forskjellsbehandling eller diskriminering kan som nevnt være tillatt dersom det kan være nødvendig å gjøre forskjell basert på lovens formål eller dersom skjønnsmessige vurderinger tilsier at avgjørelser noen ganger går i én retning og andre ganger i en annen retning. Dette forutsetter imidlertid at forvaltningen er i stand til å gi en saklig begrunnelse for forskjellsbehandlingen.¹⁵

I notat fra VA-etaten og i møte med Deloitte, har VA-etaten informert om at tiltakene som ble utført på Jordalssiden under bevilgningen tilknyttet saken «Avløpssanering Jordalsvannet», var begrunnet i de særlige omstendigheter etter Giardia-utbruddet i Bergen og at det hastet å få på plass tilfredsstillende avløpsordning på Jordalssiden. Denne begrunnelsen, gjelder slik Deloitte har forstått notatet fra VA-etaten, tiltak vedrørende fremlegging av **stikkledninger** så langt frem til bolig som mulig.

Når det gjelder dette aktuelle klagepunktet vedrørende sanering, kan vi ikke se at VA-notatet tilkjennegir en vurdering av klagen annet enn følgende; *«Når det gjelder utkobling av slamavskillere, som også har vært nevnt fra beboernes side, blir dette kravet stilt til alle abonnenter, og er således ikke er noe særskilt for beboerne i nedbørsfeltet til drikkevannskilder».*

Deloitte bemerker at det er vår vurdering at klagene i stor grad omhandler en påstått forskjellsbehandling nettopp knyttet til kostnadsansvar for sanering av slamavskillere og eller septiktanker. Sett hen til hvordan kommunen og VA-etaten har agert på de øvrige klagepunkt, ville en funnet det naturlig at dette klagepunktet ble mer utførlig behandlet av kommunen / VA-etaten.

VA-notatets håndtering av dette klagepunktet fremstår noe mangelfull. Det er i alle fall vanskelig for Deloitte å se noen saklig begrunnelse for hvorfor dette klagepunktet er såpass lite omhandlet i både VA-notatet og fagbyrådets redegjørelse til Kontrollutvalget.¹⁶

Vi gjør for ordens skyld oppmerksom på at eventuell saksbehandlingsfeil fra kommunen / VA-etat i relasjon til vurdering og besvarelse av dette klagepunktet ikke har noen betydning for gyldigheten av de bakenforliggende vedtak om sanering mv., dette relaterer seg eventuell kun til *saksbehandling av klagen*.

¹⁵ Torstein Eckhoff og Eivind Smith, utgave 7 «Forvaltningsrett» side 365

¹⁶ Redegjørelse til Kontrollutvalget fra byråd for Byutvikling, klima og miljø, datert 18. juni 2015

5 Oppsummering og konklusjon

Deloitte sitt mandat har i tråd med Kontrollutvalgets vedtak og kontrakt mellom Deloitte og kommunen vært å foreta «[...] en uavhengig juridisk vurdering av hvorvidt beboerne i nedbørsfeltet på Selviksiden og Jordalssiden av Jordalsvannet er likebehandlet med bakgrunn i tilgjengelige dokument»

På dette grunnlaget er det foretatt vurdering av klagepunkt 1) vedrørende klage knyttet til utbedring mv. av private anlegg (stikk og fellesledninger), samt pålegg om sanering av septiktank og slamavskillere, og herunder klagernes anførsler om at utbedring mv. må dekkes av kommunen fordi (i) utbedring mv. er nødvendig for å skjerme drikkevann mot forurensning, (ii) kommunen selv har anlagt aktuelle kloakkledninger på 1970-tallet og dermed selv er ansvarlig for vedlikehold, og (iii) utbedring mv. av private anlegg til grunneiernes regning på Selviksiden er forskjellsbehandling i forhold til Jordalssiden, hvor utbedring mv. er bekostet av kommunen.

Til dette klagepunktet må det etter Deloitte sin gjennomgang vurderes slik at det kan konstateres at grunneiere på Selviksiden og Jordalssiden av Jordalsvannet ikke er likebehandlet. Deloitte har derimot ikke funnet dokumentasjon som kan danne grunnlag for konstatering av en usaklig forskjellsbehandling mellom grunneiere Selviksiden og Jordalssiden.

Klagepunktet har som nevnt flere anførsler, som vi nå gir en punktvis oppsummering av:

- Anførsel om at grunneiere må ta kostnader knyttet til rehabilitering for å skjerme drikkevann mot forurensning

Grunneierne på Selviksiden er som andre grunneiere selv ansvarlig for private stikkledninger på egen eiendom, samt private fellesledninger som eiendommen er tilknyttet. Det foreligger rettslig grunnlag for kommunen til å pålegge grunneiere i Bergen til å bekoste nødvendig rehabilitering mv. av private stikkledninger og private fellesledninger frem til offentlig hovedledning, uavhengig av om de private kloakkledninger skal skjerme forurensning av drikkevann eller ikke.

Deloitte har ikke funnet dokumentasjon på at grunneiere har måttet ta kostnader for utbedring mv. av private anlegg utover det som følger av lovgivning, med ett unntak hvor grunneier synes å ha vært belastet kostnader for kloakkledning som nå delvis er vurdert av VA-etaten som kommunal. Dette unntaket gjelder konkret eiendom gnr. 231/bnr. 39, hvor grunneier Randi Angell-Hansen synes å ha måttet bekoste utbedring mv. av kloakkanlegg som er kommunalt.

- Anførsel om at kommunen er ansvarlig for vedlikehold fordi kommunen selv har anlagt kloakkledningene på 1970-tallet

I tråd med forutsetningene for skjønnet på 1970-tallet foretok kommunen en omlegging av kloakken på Selviksiden ved å etablere offentlig avskjærende kloakkledning. De private ledninger som eksisterte på den tid ble lagt om og ført frem til den offentlige avskjærende ledning, og deretter koblet på. Skjønnene på 1970-tallet forutsatte at kommunen som ekspropriant, skulle utføre aktuelt arbeid på det private anlegg / ledninger, uten kostnad for grunneieren – og at denne kostnadsfordelingen ble hensyntatt ved erstatningsutmålingen til berørte grunneiere. Videre forutsatte skjønnet på 1970-tallet eksisterende anlegg / ledninger skulle bestå i privat eie. De samme forutsetninger synes for øvrig også lagt til grunn i forbindelse med skjønnet på 1990-tallet. Likeledes ble grunneiere informert om at hvilke private fellesledninger som ble tatt over som kommunal på i forbindelse med utbedring av

slike, og at det fortsatt var forutsatt at grunneiere hadde drift- og vedlikeholdsansvar for det som forble private avløpsledninger.

Det er Deloitte sin vurdering at det ikke foreligger noe rettslig grunnlag for å pålegge kommunen ansvar for vedlikehold av det som i dag fortsatt er private kloakkanlegg på Selviksiden, med grunnlag i at kommunen anla eller utbedret disse på 1970-1980 tallet.

- Anførsel om at utbedring mv. av private kloakkanlegg til grunneiernes regning på Selviksiden er forskjellsbehandling i forhold til Jordalssiden, hvor utbedring er foretatt av kommunen frem til grunnmur og at kommunen selv vil stå ansvarlig for kontroll og vedlikehold på Jordalssiden

Etter Deloitte sin vurdering synes realiteten i relasjon til dette klagepunktet å være at Selviksiden og Jordalssiden har fått etablert offentlig vann- og avløpsanlegg med ca. 30 års mellomrom, og at Jordalssiden i forbindelse med slik etablering fikk bekostet private stikk, mens det samme ikke kan dokumenteres for Selviksiden.

Deloitte har ikke funnet dokumentert annet enn at kostnadsbelastningen på Selviksiden i relasjon til utbedring av private avløpsanlegg, har vært i tråd med eierforhold, premissene i skjønn og gjeldende regelverk. Deloitte har heller ikke funnet noen dokumentasjon som tilsier en usaklig forskjellsbehandling av grunneierne på Selvikssiden i forhold til grunneierne på Jordalssiden.

- Anførsel om at grunneiere på Selviksiden er gitt pålegg om sanering av septiktank og slamavskillere for egen regning, mens grunneiere på Jordalssiden fikk dekket disse kostnadene av kommunen

Det har ikke vært mulig ut fra tilgjengelige dokument å fastslå at samtlige grunneiere på Jordalssiden har fått dekket sine kostnader i forbindelse med sanering av slamavskillere og eller septiktanker. Slik vi forstår VA-etatens notat og tilbakemelding på konkrete spørsmål fra Deloitte, så har heller ikke VA-etaten kjennskap til slik informasjon / dokumentasjon.

Vi kan derfor verken avkrefte eller konstatere noen forskjellsbehandling mellom Selvikssiden og Jordalssiden knyttet til dette.

Deloitte sin konklusjon på den juridiske vurdering av hvorvidt grunneierne i nedbørsfeltet på Selviksiden og Jordalssiden av Jordalsvannet er likebehandlet må basert på ovennevnte grunnlag bli:

Det er ikke funnet dokumentasjon som kan verifisere klagepåstandene om at grunneierne på Selviksiden er usaklig forskjellsbehandlet i forhold til grunneierne på Jordalssiden.

6 Grunnlag for anvendt faktum

Angjeldende sak har så langt vi har kunnet bringe på rene en historie iallfall helt tilbake til slutten av 1960-tallet. Saken berører samtidig flere eiendommer og grunneiere. De berørte eiendommene har hatt eierskifte «under sakens gang». Saken «tematikk» er til dels utpreget teknisk, i alle fall i den forstand at den preges av fagtermer og et generelt fagspråk som kan fremstå vanskelig tilgjengelig for legfolk. Det faktum at aktuelle fagtermer også endres i løpet av de nesten 50 år denne saken har versert, øker risikoen for sakens utilgjengelighet.

Alle de nevnte forhold gjør det i dag til dels svært utforende å entydig fortolke sakens dokument, og å derigjennom danne seg et klart og utvetydig bilde av sakens historikk, og i relasjon til Deloitte sitt mandat, en avklaring av det relevante faktum. Som det fremgår av denne vurderingen har også de klager som har vært til vurdering, vært vanskelige tilgjengelige.

Etter at Deloitte ble tildelt kontrakt for angjeldende juridiske vurdering ble vi forelagt kopier av ca. totalt 160 sider med ulike dokument. I tillegg fikk vi oversendt per e-post av 11.03.2016 «link til info om saken». Linken var til kommunens dokumentbase for Politiske saker og spørsmålsregister (BKSÅK).

Deloitte har i all hovedsak brukt fremlagte dokumenter i denne vurderingen. Vi har ikke funnet andre relevante dokument i BKSÅK, enn de som det er fremlagt kopier av. Dette selv om vi har søkt via ulike saksnummer som det er henvist til å de fremlagte dokument.

Den juridiske vurderingen som er avtalt knytter seg til en påstått forskjellsbehandling mellom grunneierne på henholdsvis Selviksiden og Jordalssiden av Jordalsvannet.

For å kunne vurdere om det foreligger forskjellsbehandling mellom disse på «grunneiergruppene», så er det nødvendig å ha et relevant faktum «på begge sider». De fremlagte dokument er ikke balanserte i så henseende – i den forstand at de fremlagte dokumentene primært omhandler forhold på Selviksiden.

Deloitte har derfor brukt en hel del av de avtalte arbeidstimer for å søke etter dokumentasjon for relevant faktum på *Jordalssiden*. Vi har imidlertid kun i svært begrenset grad funnet dokumentasjon knyttet til etablering, rehabilitering, sanering osv. av sanitæranlegg på Jordalssiden. Lite av de få dokumentene vi har funnet knyttet til Jordalssiden har kunnet belyse, i denne sammenheng, relevant faktum.

I de fremlagte dokument var det kopier av kart som var uleselige, likeså var enkelte andre dokumentkopier. Videre har enkelte av de fremlagte dokument vedlegg i form av kopier av dokument uten at vi kunne konstatere at det var oppgitt korrekt dokumentkilde, f.eks. ved at det var vedlagt en side fra rettsbok etter skjønn knyttet til etablering av vannverket i Jordalsvannet uten at vi kunne konstatere utfra kopien at oppgitt kilde var korrekt.

Oppsummert vurderte Deloitte at de fremlagte dokument i noe begrenset grad belyste det faktum som måtte avklares for å kunne vurdere om det forelå forskjellsbehandling som pretendert.

VA-notatet som var del av de fremlagte dokument viste at VA-etaten hadde lagt ned betydelige ressurser for å avklare sakens relevant faktum. Vi viser her til den beskrivelse VA-etaten gir av ressursbruken i forbindelse med sitt notat i saken¹⁷, og om etatens søk i Statsarkiv, Byarkiv og egne arkiv.

¹⁷ Jf. notat av 18.06.2015 fra Vann- og avløpsetaten, saksnummer: 201504538-14, side 1

Rammen for Deloitte sitt oppdrag gav ikke rom for at Deloitte i stort omfang skulle søke etter relevant dokumentasjon. Deloitte vurderte det derfor innenfor rammen av tildelt mandat, og også forsvarlig i forhold til Kontrollutvalgets oppgave, å kontakte VA-etaten for eventuell supplering av saksdokument. Kontrollutvalgets sekretariat har vært orientert om Deloitte sin korrespondanse med VA-etaten underveis.

Deloitte har derfor søkt avklaring av deler av faktum ved korrespondanse med VA-etaten. Herunder har Deloitte fått låne kart og enkelte andre dokument fra VA-etaten. Deloitte og VA-etaten har også gjennomført to møter, den ene for å låne kart og dokument, og det andre for å avklare forståelsen av visse dokument og opplysninger i saken. Det har også vært noe korrespondanse mellom Deloitte og VA-etaten per telefon og e-post for å avklare faktum.

Vi finner å gjøre særlig oppmerksom på at VA-etaten sin aktuelle saksdokumentasjon er til dels omfattende. Vi har ikke under tidsrammen for vårt oppdrag kunnet gjennomgå alle dokumentene, og har følgelig vært avhengig av at VA-etaten har hjulpet oss med å finne de mest sentrale dokument. Det skal også gjøres oppmerksom på at Deloitte primært har etterspurt konkrete dokument, og kun i liten grad fått fremlagt dokument fra VA-etaten som ikke har vært eksplisitt etterspurt fra Deloitte.

Deloitte har kun hatt dialog med VA-etaten for å avklare faktum eller for å låne dokument. Deloitte har ikke bedt VA-etaten om faglige forklaringer, annet en forklaring av begrep, kart eller lignende for å forstå dokument og opplysninger. Deloitte har, siden korrespondansen med VA-etaten har vært utelukkende knyttet til å innhente kart og andre dokument og eller opplysninger for å forstå disse, ikke sett noe grunnlag for å utøve noen slags kontradiksjon ovenfor klagerne. Etter Deloitte sin vurdering faller det klart utenfor mandatet gitt fra Kontrollutvalget å gjennomføre en slags direkte kontradiksjon mellom klagerne og kommunen/VA-etaten.

Deloitte refers to one or more of Deloitte Touche Tohmatsu Limited, a UK private company limited by guarantee, and its network of member firms, each of which is a legally separate and independent entity. Please see www.deloitte.no for a detailed description of the legal structure of Deloitte Touche Tohmatsu Limited and its member firms.

Deloitte Norway conducts business through two legally separate and independent limited liability companies; Deloitte AS, providing audit, consulting, financial advisory and risk management services, and Deloitte Advokatfirma AS, providing tax and legal services.

© 2016 Deloitte Advokatfirma AS